

BUDAI KATALIN EDINA

Jog- és Társadalomelméleti Tanszék

Témavezető: dr. Karácsony András egyetemi tanár

DOI: <https://doi.org/10.56966/2024.17.Budai>

A JOGÁSZI ETIKA KONTEXTUÁLIS ELMÉLETE

*“No social role encourages such ambitious moral aspirations as the lawyer's, and no social role so consistently disappoints the aspirations it encourages.”¹
(William H. Simon)*

1. Bevezetés

Bár sok fiatal annak reményében kezdi meg jogi tanulmányait, hogy választott pályáján majd alkalma lesz a társadalom javára fordítani tudását és képességeit, a legtöbbjük mégis úgy kerül ki az egyetemről, hogy ezek a remények elhalványulnak, majd a praxis nyomása alatt gyakran teljesen szertefoszlanak.² Legalábbis William H. Simon, az elméleti jogi etika egyik meghatározó teoretikusa, ezt tapasztalta pályája során. Simon – aki az USA legrangosabb egyetemein oktatott és ügyvédként is dolgozott – azzal magyarázta ezt a jelenséget, hogy az Egyesült Államokban hagyományosnak tekintett ügyvédi szerepfelfogásra épülő szakmai etika aláássa a jogi munka során adódó tényleges feladatok és a hivatás morális alapját képező igazságossági értékek közötti kapcsolatot azáltal, hogy bizonyos helyzetekben igazságtalanságban való közreműködést követel meg az ügyvédtől.³ Pedig a kiábrándulás és a hivatással járó erkölcsi szorongás elkerülhető lenne a teoretikus szerint: az ügynevezett kontextuális jogi etikai koncepciója erre is megoldást kínál. Az alábbiakban – az elméleti jogi etika tárgyával, irányzataival és alapfogalmaival kapcsolatos rövid áttekintést követően – ennek a sajátos elméletnek a bemutatására vállalkozom.

2. Az elméleti jogi etika

Az elméleti jogi etika a jogászi hivatás szerepspecifikus etikai koncepcióival foglalkozó, joggyakorlaton orientálódó elméleti diszciplína, amely az 1970-es években indult fejlődésnek az Egyesült Államokban. A jogi etikai diskurzus első hullámának nevezett, nagyjából három évtizedes időszakban az erkölcsfilozófiai megközelítések dominálták az elméletalkotást. Az etikusok az individuális jogászra mint morális ágensre összpontosítottak, és arra kerestek

---

¹ Simon 1998. 1.

² Uo. 1.

³ Uo. 2-3.

választ, hogy a jogászi szerep adhat-e, illetve milyen körben adhat felmentést a hivatásgyakorló számára az általános erkölcsi normák alól.⁴ Aztán a 2000-es évek környékén perspektívaváltás következett be a jogi etikai gondolkodásban. A második hullám idején a hangsúly az individuális jogász életének erkölcsi aspektusairól a társadalmi aspektusokra helyeződött át, így előtérbe kerültek a politikafilozófiai szemléletű megközelítések. A teoretikusok számára már nem az volt az elsősorban fontos kérdés, hogy: „Lehet-e egy jó jogász jó ember?”, hanem hogy „Lehet-e egy társadalom jó jogászokkal jó társadalom?”⁵ Végül az elmúlt nagyjából másfél évtized fejleménye, hogy kibontakozóban van egy harmadik hullám a tudományos diskurzusban, amelynek fő árama a viselkedésetika (*behavioral ethics*) eredményeit igyekszik integrálni a jogi etikai gondolkodásba.

Simon jogi etikai koncepciója azért is különleges, mert nem sorolható be egyik hullámba sem: a XX. század legvégén – tehát az első és a második hullám közötti átmeneti időszakban – született, érvelése pedig jelentősen különbözik mind az erkölcsfilozófiai, mind a politikafilozófiai alapokon nyugvó elméletekétől. A szerző jogi etikai főművének számít, 1998-ban megjelent *The Practice of Justice: A Theory of Lawyers' Ethics* című könyv fogalomhasználata is némileg eltér az elméleti jogi etika szakirodalmában leggyakrabban használt terminológiától. A *sztenderd koncepció (standard conception)* kifejezés helyett Simonnál az *uralkodó nézet (dominant view)* szókapcsolat fedti le azt az Egyesült Államokban tradicionálisan elfogadott ügyvédi szerepfelfogást, amely szerint a jogászoknak (i) buzgón elő kell mozdítaniuk az ügyfelek céljait a jogszerűség határain belül, miközben (ii) erkölcsi semlegességet kell tanúsítaniuk e célok és az azok eléréséhez használt törvényes eszközök iránt, továbbá (iii) erkölcsileg nem felelősek azokért a járulékos károkért, amelyeket a képviselőjük során előidéznek. A sztenderd koncepcióval szembeni moralista kritikát megfogalmazó megközelítésekre pedig *közérdekű nézetként (public interest view)* hivatkozik Simon, megkülönböztetve azt saját jogi etikai koncepciójától, az úgynevezett *kontextuális nézettől (contextual view)*.

Még egy fogalmi kérdés tisztása feltétlenül szükséges, mielőtt a lényegre térnénk. A jogi etikai elméletek döntően a jogász (*lawyer*) és az ügyfél (*client*) közötti viszonyt elemezve közelítik meg az etikai problémákat. Erre tekintettel a „jogászi szerepnek” szűkítő értelmezése indokolt a téma kapcsán, mégpedig azokra a professziókra vonatkoztatva, amelyek ügyfélnek vagy kvázi-ügyfélnek nyújtanak jogi szolgáltatást. Egyértelműen az utóbbi kategóriába sorolható például egy jogtanácsos esetében a munkáltató. Egyes szerzők az ügyészekre és a közigazgatásban dolgozó jogászokra is értelmezhetőnek tartják az „ügyfél” fogalmát (a kormányt, az államot vagy az állampolgárokat értve alatta) és elméleteikkel ezt a személyi kört is igyekeznek lefedni.⁶ Simon azonban nem tartozik közéjük, az ő jogi etikai koncepciója egyértelműen az ügyvédi típusú tevékenységet végző jogászokra alkalmazandó.⁷ A továbbiakban tehát ez a fogalomhasználat lesz irányadó.

---

⁴ Luban – Wendel 2017. 337-339. és 351-352.

⁵ Uo. 352. és Woolley 2010. 987.

⁶ Általában azzal a fenntartással, hogy az ügyfélérdek meghatározása ilyenkor speciális megközelítést igényel.

⁷ A magyar terminológiát tekintve, az ügyvédi tevékenységről szóló 2017. évi LXXVIII. törvény 4. § (1) bekezdésében felsorolt személyek – pl. ügyvéd, európai közösségi jogász, kamarai jogtanácsos stb. – bizonyosan ebbe a kategóriába sorolhatók.

3. Simon jogi etikai gondolkodásának formálódása – moralista gyökerek?

Az 1970-es évek Amerikájában klinikai jogászként tevékenykedő és a Kritikai Jogi Tanulmányok mozgalmához kötődő fiatal William H. Simon az elméleti jogi etika egyik úttörőjének számított.⁸ 1978-ban jelent meg a *The Ideology of Advocacy: Procedural Justice and Professional Ethics*⁹ című, nagyjából 100 oldalas esszéje, amelyben a hagyományos ügyvédi szerepfelfogáson alapuló jogi etika alapelveit és az azokra épülő gyakorlatot elemezte rendkívüli alaposággal. Írását azzal a javaslattal zárta, hogy az „elméletben inkoherens, gyakorlatban pedig destruktív” hagyományos ügyvédi szerepmoddelt le kellene cserélni egy olyan nem professzionális képviselési formára (*non-professional advocacy*), amelyre a személyes etika (*personal ethics*) normái irányadók.¹⁰ Az *Ideology of Advocacy* a kibontakozóban lévő elméleti jogi etika első hullámának egyik meghatározó írása volt, amellyel Simon kitüntetett helyet szerzett magának a sztenderd koncepció kritikusaiban olyan jogtudósok között, mint Richard Wasserstrom vagy Gerald Postema. A személyes erkölcsi normák szerepét hangsúlyozó és a professzionalizmus elvét elutasító megközelítése miatt sokan automatikusan moralistaként könyvelték el. Pedig már ekkor észre lehetett volna venni, hogy Simon nem morálfilozófiai, hanem jogelméleti szempontból tartotta hibásnak az uralkodó nézetet.¹¹ Az elméleti jogi etika első hullámának kezdeti szakaszában azonban ezek a hangsúlybéli különbségek még nem tűntek jelentősnek.¹²

Az 1998-ban megjelent *The Practice of Justice: A Theory of Lawyers' Ethics* esetében már teljesen egyértelművé vált, hogy Simon nem a moralista megközelítést alkalmazza jogi etikai koncepciójához. Azt továbbra is fenntartotta, hogy az uralkodó nézet jogelméletileg hibás érvekre épül, bár erre vonatkozó pontos indokai némileg eltértek a 20 évvel korábbi esszéjében kifejtettektől. A személyes erkölcsre való hivatkozás és a nem professzionális ügyvédi tevékenység koncepciója ugyanakkor teljesen eltűnt az elméletéből. A legfontosabb újítás azonban kritikájának kettős irányultsága volt: az uralkodó nézet mellett immár bírálta az általa közérdekű nézetként definiált moralista felfogást is.

4. Jogi etikai helyzetkép a XX. század végi Egyesült Államokban

A jogi etikai diskurzus első évtizedeit alapvetően két egymással szembenálló megközelítés – az amorális jogászi szerepet védő uralkodó nézet és az azt elutasító közérdekű nézet – érveinek folyamatos ütköztetése formálta. Az alábbiakban ezeket tekintem át röviden Simon kritikájának tükrében.

---

⁸ Luban – Wendel 2017. 339.

⁹ Simon 1978. 30. és 34-38.

¹⁰ Uo. 130-131. Simon személyes etika alatt azt az erkölcsi normarendszert értette, amely az egyénekre pusztán emberi mivoltuknál fogva irányadó és amely mindenkitől személyes felelősségvállalást követel a meghozott döntései vonatkozásában.

¹¹ Luban 1999. 873-901.

¹² Uo. 881.

4.1. Az uralkodó nézet és annak kritikája

Az amerikai gyakorló jogászok körében általánosan elfogadott uralkodó nézet kiindulópontja, hogy az ügyvédek által betöltött különleges társadalmi szerep speciális erkölcsi normák alkalmazását indokolja a szerepben tevékenykedők számára, és egyben kizárhatja olyan erkölcsi megfontolások figyelembevételét, amelyeket e szerepen kívül cselekvő személynek számításba kellene vennie. A szerepmoralitás koncepciójára épülő hagyományos jogászi etika képviselői az ügyfél iránti lojalitást tekintik az ügyvéd legfontosabb szakmai kötelezettségének. Ez alapján az ügyvéd köteles (de legalábbis jogosult) az ügyfél által kitűzött célok elérését elősegíteni minden jogilag igazolható módon, és az ügyfél érdekében bármely olyan igényt érvényesíteni, amely nem nyilvánvalóan megalapozatlan.¹³ Az *American Bar Association* (ABA) által 1969-ben elfogadott *Model Code of Professional Conduct* (Model Code) és 1983-ban elfogadott *Model Rules of Professional Conduct* (Model Rules) legfontosabb rendelkezései egyaránt ezt a szemléletet tükrözik. Az előbbi kifejezett felhatalmazása „*a buzgó érdekképviselőre a jog határain belül*” („*zealous advocacy within the bounds of the law*”) gyakorlatilag az uralkodó nézet tömör megfogalmazásának tekinthető. Az utóbbi kódex előírásai, bár kevésbé explicit módon, nagyjából ugyanezt a megközelítést juttatják érvényre.¹⁴

Az uralkodó nézet mellett szóló legrégebbi és talán máig legnagyobb hatású érv szerint az ügyfélnek joga van a buzgó pártfogói érdekképviselőhez, függetlenül attól, hogy az mások számára milyen következményekkel jár. Ez az úgynevezett *jogosultsági érv* (*entitlement argument*),¹⁵ ami libertáriánus és pozitivista gondolatokra épül. A libertáriánus elképzelés szerint a jogrendszer legfőbb célja az állampolgárok szabadságának és autonómiájának biztosítása, a szabadság pedig olyan alapérték, amelyet a jog csak kifejezett és egyértelmű rendelkezések útján korlátozhat. A jogászok ennek megfelelően pusztán hozzásegítik az ügyfeleiket ahhoz, amit azok autonóm módon elhatároztak.¹⁶ A pozitivista szemlélet szerint a jogi normák egyértelműen megkülönböztethetőek az egyéb, nem jogi normáktól: az előbbieket objektívek és kifejezett legitimitással bírnak, míg az utóbbiak nem.¹⁷ A libertáriánus és pozitivista tételek tehát a „*jog határain belüli buzgó érdekképviselő*” maximájában szintetizálódnak akként, hogy az előbbiből következik a „*buzgó érdekképviselő*” előírása, amelyhez az utóbbi szolgáltatja a „*jog határain belül*” kitételt.¹⁸

Az uralkodó nézet melletti másik szokásos érv úgy szól, hogy *össességében és hosszútávon* a hagyományos ügyvédi szerepfelfogást tükröző jogi etika teszi leginkább lehetővé az igazságosság elérését a jogrendszer működésében (*justice in the long run argument*).¹⁹ Eszerint az adverziális ügyvédi tevékenység által előidézett igazságtalanságok egyszerűen olyan

---

¹³ Simon 1998. 7.

¹⁴ Uo. 8.

¹⁵ Uo. 26-27.

¹⁶ Uo. 27.

¹⁷ Uo. 27. és 37.

¹⁸ Uo. 28.

¹⁹ Uo. 53.

áldozatok, amelyeket meg kell hozni a még nagyobb igazságtalanság elkerülése érdekében.²⁰ A *Model Code* lecserélése a *Model Rules* szabályaira tulajdonképpen az ABA azon jogi etikai paradigmaváltását tükrözi, amely a jogosultsági érvre támaszkodó igazolás felől a jóval inkább instrumentalista megközelítést alkalmazó igazolás felé történő elmozdulást jelent. Ennek megfelelően a *Model Rules* már nem tartalmaz kifejezett felhatalmazást a buzgó érdekképviselőre a jog határain belül, helyette az ilyen eljárást jellemzően előíró, illetve lehetővé tevő jogintézmények (pl. titoktartási kötelezettség, ügyfélkontroll a bizonyítási eljárásban stb.) szerepét hangsúlyozza az igazságosság előmozdításában.²¹

Simon a jogosultsági érvet két indokkal utasítja vissza. Egyfelől úgy látja, hogy a modern jogelmélet meghaladta azt. A probléma gyökerének a bírói és ügyészi szerepek esetében már érvényesülő jogelméleti vívmányok ügyvédi szerepre való átültetésének hiányát tekinti, azaz a jogi értékelés és ítéletalkotás összetettségének és kontextus-függőségének elismerését sürgeti az ügyvédi tevékenységben is a formalizmus, a mechanikus jogalkalmazás és a kategorikus érvelés helyett.²² Másfelől rávilágít arra, hogy a libertariánus és pozitivista tételek együttes alkalmazása egyébként is inkonzisztens.²³ A libertariánus tételek ugyanis olyan elveket is magukban foglalnak, amelyek nem felelnek meg a pozitivista felfogásnak.²⁴ Ezt a fajta következetlenséget ráadásul tovább színesíti, hogy a gyakorló jogászok részéről a hagyományos ügyvédi szerepfelfogás jellemzően jogi realista szemlélettel párosul, ami a jog homályos jellegét hangsúlyozza annak pontosságával szemben és manipulálhatóságát annak bizonyosságával szemben – ami a jog határainak megállapításánál igencsak nagy mozgásteret biztosít az ügyvédek számára.²⁵

Az uralkodó nézet instrumentalista igazolásául szolgáló második érveléssel szemben Simon azt hangsúlyozza, hogy még ha hosszútávon az igazságosság nagyobb mértékű érvényesülését hivatottak is elősegíteni a morálisan aggályos cselekedetek, az ügyvéd eljárásához kapcsolódó végső erkölcsi haszon távolsága akkor is problematikus, ráadásul erkölcsi szorongáshoz vezet. A helyzet pedig még súlyosabb olyankor, amikor az itt és most igazságtalansága, valamint az absztrakt, nagyobb mértékű igazságosság közötti összefüggés nem magától értetődő, esetleg

---

²⁰ A nagyobb igazságosság célját szolgáló közvetlen igazságtalanságok tipikus esetei: (i) amikor valakit ártatlanul ítélnék el, pedig az ügyvéd a titoktartási kötelezettségének megszegésével ezt megakadályozhatta volna, (ii) amikor egy ügyvéd az ügyfelére nézve hátrányos bizonyítékokat tart vissza egy eljárásban, vagy (iii) amikor az ügyvéd az ellenérdekű fél igazmondó tanúját diszkreditálja a bíróság előtt.

²¹ Uo. 53. Az ABA szerint például komoly érvek szólnak a közel abszolút titoktartási kötelezettség mellett. Az ilyen szabályozás egyik célja annak biztosítása, hogy az ügyfél minél több információt megosszon ügyvédjével, ami elengedhetetlen a hatékony jogi képviselet ellátásához. Amennyiben ugyanis az ügyfélnek tartania kellene attól, hogy megbízottja nem kezeli bizalmasan az általa előadottakat, úgy esetleg elhallgatna előle az ügy szempontjából lényeges tényeket – akár olyanokat is, amelyek az őt ténylegesen megillető jogok érvényesítéséhez szükségesek. Szintén a szigorú titoktartási kötelezettség mellett szól, hogy az ügyvédnek az így birtokába került információk alapján még van esélye lebeszélni ügyfelét az általa tervezett jogszerűtlen, illetve büntetendő cselekmények elkövetéséről, amire az ügyfél kitarulkozásának hiányában nem lenne lehetősége. Lásd uo. 54-55.

²² Uo. 10-11.

²³ Uo. 29. és 43-44.

²⁴ Uo. 44. Simon itt példaként arra az elvre hivatkozik, amely szerint a szerződéses kötelezettségeket teljesíteni kell. A pozitivista felfogás ezt az elvet nem tekinti a jog részének, így a szerződésszegést is elfogadhatónak tartja, amit a felek, illetve a jogszabályok sokszor be is írnak a szerződésszegés szankcióinak rögzítésével. A libertariánus és a pozitivista szemlélet közötti ellentét ezzel az elvvel összefüggésben az elévülési kifogás alkalmazás kapcsán merül fel a legszembetűnőbben. Lásd még uo. 98-99.

²⁵ Kruse 2011. 498-502.

megkérdőjeleződik.²⁶ Emellett arra is felhívja a figyelmet a szerző, hogy az instrumentalista megközelítést tükröző hivatásetikai megoldások gyakran túl nagy áldozatokat követelnek,²⁷ hatékonyságuk sokszor nem is ellenőrizhető²⁸ és olykor szakmailag megkérdőjelezhető feltételezésen alapulnak.²⁹

4.2. A közérdekű nézet és annak kritikája

Az uralkodó nézet moralista kritikusainak írásaiból kirajzolódik egy alternatív jogi etikai megközelítés, amelyet Simon közérdekű nézetként definiál. Ennek a megközelítésnek a képviselői – főszabály szerint – elutasítják azt a gondolatot, hogy a szerepspecifikus erkölcsi normák felülírhatják az általános erkölcsi normákat, és azt hangsúlyozzák, hogy a jogot a céljainak megfelelően kell alkalmazni, továbbá a jogi eljárásokat úgy kell lefolytatni, hogy azok az igazságos döntéshozatalt segítsék elő.³⁰ Az uralkodó nézethez képest ez kevésbé egységes és kevésbé kidolgozott irányzat. Általánosságban elmondható ugyanakkor, hogy képviselői jellemzően ellenzik a szigorú titoktartási kötelezettséget, visszautasítják az anyagi jogi rendelkezések kijátszását és elítélik az eljárási szabályokkal való visszaélést.³¹

A közérdekű nézettel szemben Simon két fontos kritikát fogalmaz meg. Először is nem ért egyet azzal a megközelítéssel, amely a jogi etika dilemmáit az erkölcsi és a jogi értékek közötti konfliktusként ábrázolja, így a morálfilozófia eszközkészletével igyekszik azokat feloldani.³² Ezzel összefüggésben hangsúlyozza, hogy a jogi eljárások célja valóban az igazságos döntéshozatal kell legyen, de az „igazságosság” („justice”) nem jogon kívüli fogalomként értelmezendő: az egyet jelent az ügy jogi érdekével.³³ A közérdekű nézettel szembeni másik kifogása a moralista érvelés jellegével kapcsolatos. Kiemeli, hogy bár az uralkodó nézet és a közérdekű nézet a legtöbb tekintetben gyökeresen eltér egymástól, a kategorikus érvelés mégis közös bennük. Ez pedig azzal a következménnyel jár, hogy a döntési helyzetbe kerülő

---

²⁶ Simon, 1998. 2-3.

²⁷ Erre példa a jogi etikai szakirodalomban gyakran emlegetett Leo Frank gyilkossági ügy. 1914-ben Arthur Powell georgiai ügyvéd olyan információkhoz jutott egyik ügyfelétől, amelyek Leo Frank – egy 13 éves lány meggyilkolásának vádjával 1913-ban halálra ítélt férfi – ártatlanságát bizonyították. Mivel Powell ügyfele nem járult hozzá, hogy az ügyvéd feltárja a hatóságok előtt a vele bizalmasan megosztott információt az elítélt ártatlanságáról, az tartotta magát a titoktartási kötelezettségéhez. Frank ítéletét 1915-ben életfogytig tartó börtönbüntetésre enyhítette Georgia kormányzója. Ezen feldühödve, fegyveresek elrabolták az elítéltet a börtönből, majd másnap a gyilkosság áldozatának szülővárosában halálra lincseltek. Ld. uo. 4. és 163.

Simon egyébként nem a közel abszolút titoktartási kötelezettség teljes eltörlése mellett érvel. Köztes megoldást javasol, amely olyan esetekben tenné lehetővé az ügyvéd számára a bizalmas információk feltárását, amikor az súlyos igazságtalanság elkerülése érdekében szükséges. Uo. 56.

²⁸ Az amerikai adverziális vitarendezési rendszer óriási kiadásokra ösztönzi a feleket, így az egyik legdrágább a világon. Ugyanakkor a perek nagyon nagy része nem is érdemi döntéshozatallal, hanem a felek közötti egyezséggel végződik, így a rendszer hatékonysága, társadalmi haszna nehezen értékelhető. Uo. 66-68.

²⁹ Például az ügyvédek a kognitív disszonancia kártékony hatásaitól megóvni hivatott normák kapcsán Simon rávilágít arra, hogy a buzgó érdekképviselő is akkor lehet igazán sikeres – és ezt számtalan szakkönyv is kiemeli –, ha az ügyvéd nem csak az ügyfél, hanem az eljárás más résztvevőinek, így különösen a bírónak és a másik fél jogászának a perspektíváját is megérti. Uo. 69.

³⁰ Uo. 8.

³¹ Uo. 8-9.

³² Uo. 17.

³³ Uo. 10.

személynek egyfelől nincs lehetősége olyan szempontokat, illetve körülményeket is mérlegelni, amelyek nem tartoznak bele egy előre meghatározott körbe, másfelől nincs lehetősége a figyelembe veendő tényezőket az előírtaktól eltérő módon értékelni. Márpedig Simon álláspontja szerint a jogi etikai dilemmák feloldása minden esetben kontextusfüggő megközelítést igényel a döntéshozó részéről: mindig *az adott ügy szempontjából* releváns körülményeket kell értékelni, az egymással ellentétes szempontokat pedig súlyozni kell.

5. A kontextuális nézet

5.1. Alapvetések

Simon kontextuális nézete, amit leginkább Ronald Dworkin jogelmélete ihletett,³⁴ túllép az uralkodó nézet és a közérdekű nézet képviselői közötti vitákat alapvetően tematizáló szerepmoralitás kérdésén. Kiindulópontja, hogy a jogi etika problémái mindig jogtudományi jellegűek, a jogi etikai dilemmák pedig mindig egymással versengő jogi értékek közötti konfliktusokat jeleznek. Ennek megfelelően feloldásuk jogi elemzést igényel. A teoretikus szerint ez azért is előnyös, mert a jogászok – képzettségüknél és tapasztalatuknál fogva – sokkal magabiztosabban tudják kezelni azokat a helyzeteket, amikor jogi értékek versenyeznek egymással, mint azokat, amikor jogon kívüli értékekkel kapcsolatos mérlegelés válik szükségessé.³⁵

Simon jogi etikai koncepciójának cselekvési maximája így szól: *A jogásznak olyan magatartást kell tanúsítania, amely az adott ügy releváns körülményeit figyelembe véve valószínűsíthetően az igazságosság előmozdítását szolgálja.*³⁶ Ez az az alapelv, amelyet a kontextuális nézet az ügyvédi etika alapvető kérdéseinek megoldására javasol – vagyis azokra az esetekre, amikor az ügyfelek érdekei ütköznek más személyek vagy a közösség érdekeivel. Fontos, hogy az „igazságosság” („*justice*”) fogalma Simonnál felcserélhető a „jogi érdem” („*legal merit*”) fogalmával.³⁷ Ezzel összefüggésben hangsúlyozni kell, hogy Simon számára az tette lehetővé az erkölcsi értékek jogi értékekre történő lefordítását, és ezáltal az erkölcs és a jog szférái közötti konfliktusok jogi szférán belüli konfliktusokká transzformálását, hogy a jogot erkölcsi elvekkel átítatottnak tekintette.³⁸ Így az amerikai jogi etikus a buzgó érdekképviselőt korlátait az igazságosság mögöttes elvei szerinti jogértelmezés gyakorlatából vezethette le. A jogértelmezés során pedig – Simon instrukciója szerint – az ügyvédnek úgy kell átgondolni az esetet, mintha ő maga lenne a bíró. Itt természetesen nem arról van szó, hogy ugyanarra a következtetésre kellene jutnia, mint az ügyben eljáró bírónak. A hangsúly sokkal inkább a körülmények értékelésének módján, a mérlegelés technikáján van.³⁹

---

³⁴ Uo. 247.

³⁵ Uo. 18.

³⁶ Uo. 9. és 138.

³⁷ Uo. 10. és 138-139.

³⁸ Luban 1999. 885.

³⁹ Simon 1998. 139.

5. 2. A jogi etikai problémák struktúrája

A jogi etikai problémák megválaszolásánál az jelenti az igazi kihívást, hogy az ügyvédnek mérlegelnie kell, milyen súllyal veszi figyelembe az egymással ellentétes szempontokat az adott ügyben. A kontextuális nézet által előírt jogi elemzés legfontosabb elveit ezért Simon az etikai dilemmák struktúráját leginkább meghatározó három ellentétpárt vizsgálva ismerteti. A legtöbb esetben az alább tárgyalt ellentétpárok mindegyike egyszerre van jelen, általában azonban valamelyik kiemelkedik a többi közül és különösen fontosnak, illetve nyugtalanítóknak tűnik.⁴⁰

1) Érdemi vs. eljárási kérdések (*substance versus procedure*)

A tartalmi és az eljárási szempontok közötti feszültség abból adódik, hogy az ügyvéd egyfelől érzékeli az ügy érdemére vonatkozó saját ítélőképességének határait, ugyanakkor tisztában van az eset eldöntésére kialakított eljárások korlátaival is.⁴¹ Az az ügyvéd, aki kizárólag a tartalmi kérdésekre fókuszál és ügyfelének csak azokat az igényeit érvényesíti, amelyek álláspontja szerint jogilag megalapozottak, könnyen szembesülhet azzal a kritikával, hogy a bírók, az esküdtek vagy a hatósági jogalkalmazók nála megbízhatóbb módon képesek az ügy érdemét illetően döntést hozni. Csakhogy az említett szerepekben eljáró személyek döntéshozatali képessége nagymértékben múlik azon, hogy az ügyvéd miként jár el az ő saját szerepében a konkrét ügyben. Továbbá előfordulhatnak olyan helyzetek is, amikor ténylegesen nem az eljárási szabályok alapján döntésre jogosult személy a legalkalmasabb az ügy érdemének megítélésére – például azért, mert az ügyvéd birtokában van olyan kulcsfontosságú információknak, amelyekkel az eljárás többi szereplője nem rendelkezik, vagy mert egy tisztviselő korrupt, netán megfélemlítették vagy egyszerűen csak inkompetens.⁴²

A kontextuális nézet a következő megoldást javasolja a tartalmi és az eljárási szempontok közötti feszültség feloldására: minél megbízhatóbbak az intézmények és az alkalmazott eljárások az adott helyzetben, annál kisebb felelősséget kell vállalnia az ügyvédnek a döntés tartalmi igazságosságáért. Ugyanez megfordítva: minél kevésbé megbízhatóak az intézmények és az alkalmazott eljárások az adott helyzetben, annál nagyobb felelősséget kell vállalnia az ügyvédnek a döntés tartalmi igazságosságáért.⁴³ Hangsúlyozandó, hogy a hivatásgyakorlónak elsősorban az eljárás hibáinak ellensúlyozására kell törekednie. Tehát a kontextuális nézet főszabályként elfogadja azt az elvet, hogy az igazságos döntés legerősebb biztosítéka az azt megalapozó eljárás megbízhatósága. Amennyiben azonban az ügyvéd nem képes semlegesíteni az eljárás hibáit vagy hiányosságait, a kontextuális nézet értelmében *közvetlen felelősséget kell vállalnia* az érdemi döntés megfeleléséért.⁴⁴

Simon a fentiek szemléltetése érdekében több jogesetet is elemez a könyvében. Ezek egyike egy biztosítási ügy, amelyet a felek peren kívüli egyezséggel igyekeznek rendezni. A felperes

---

⁴⁰ Uo. 139.

⁴¹ Uo. 139.

⁴² Uo. 140.

⁴³ Uo. 140.

⁴⁴ Uo. 140.

egy baleset súlyos sérültje, aki nehéz körülmények között él, míg az alperes egy biztosító társaság. Fontos körülmény, hogy a sérülés bekövetkeztében szerepe lehetett a felperes gondatlanságának is. A tárgyalás folyamán az alperes jogásza számára egyértelművé válik, hogy a felperes képviselője nincs tisztában egy nemrég hatályba lépett jogszabály-módosítással, amely eltörölte a közreható gondatlanság kifogását az olyan ügyekben, mint amelyről a felek éppen egyeztetnek. Így a felperes ügyvédje – tévesen – sokkal kedvezőtlenebbül ítéli meg ügyfele alkupozícióját, mint amilyen az valójában. Az alperes ügyvédje anélkül folytatja az egyezségi tárgyalásokat, hogy felhívna kollégája figyelmét a tévedésére. Az uralkodó nézet és a közérdekű nézet képviselői egyaránt kategorikus szabályokra hivatkozással oldanak meg ezt a helyzetet: az előbbi a buzgó érdekképviselőt kötelezettségét, az utóbbi pedig a tájékoztatási kötelezettséget értve alatta. A kontextuális nézet ennél komplexebb értékelést vár el. Az alperes ügyvédje számára az etikai kulcskérdés ebben az esetben az, hogy a közelmúltban bekövetkezett jogszabály-változásról való tájékoztatás hiányában létrejövő egyezés igazságos lesz-e? A körülményeket figyelembe véve – Simon szerint – valószínűleg nem. A felperesi képviselő tévedése az eljárás súlyos hibájának minősül, ami az egyezés megkötését követően már nem lesz orvosolható. Az alperesi képviselőnek emellett azt is mérlegelnie kell, hogy a tévedés tisztázása milyen valószínűséggel fog visszafelé elsülni. Azaz, feltételezhető-e, hogy a felperes jogásza az információ birtokában agresszív taktikához folyamodik annak érdekében, hogy ügyfele nagyobb kártérítési összegre tegyen szert, mint ami méltányosan megilleti. Egy ilyen forgatókönyv megvalósulása ugyanis szintén igazságtalansághoz vezetne. Tekintve, hogy a felperes ügyvédje tapasztalatlanabb az alperest képviselő kollégájánál, továbbá korábban nem mutatott agresszivitásra utaló jeleket, Simon ennek alacsony kockázatot tulajdonít.⁴⁵ Más hasonló esetben, ahol az erőviszonyok kiegyenlítettebbek, az lehet a jó megoldás a teoretikus szerint, ha a többletinformációval rendelkező ügyvéd megvárja, milyen irányba haladnak a tárgyalások, és attól teszi függővé a tájékoztatást.⁴⁶

2) Cél vs. formalitás (*purpose versus form*)

A jogi etikai problémák szintén lényegi aspektusa az a feszültség, amely a cél kontra formalitás ellentét párban fejeződik ki. Azokat a szituációkat értjük ezalatt, amikor a jog által formálisan megengedett eszközöket olyan módon használja ki az ügyvéd, amely a szóban forgó rendelkezés céljával ellentétesnek tűnik.⁴⁷ Az ilyen helyzetek gyakran átfedésben vannak az előbb tárgyalt ellentét párral, tipikusan olyankor, amikor az ügyvéd eljárásjogi eszközökkel él vissza – például egy tanúvallomás során megfogalmazott olyan állítással szemben támaszt kifogást, amelyről tudja, hogy igaz.⁴⁸ Természetesen anyagi jogi szabályok alkalmazásakor is felmerülhet olyan probléma, hogy egy rendelkezés szó szerinti értelmezése aláásni látszik annak célját. Az uralkodó nézet és a közérdekű nézet az ilyen esetekkel kapcsolatos etikai kérdésekre ismét kategorikus válaszokat ad: az előbbi megengedő, az utóbbi elutasító az olyan megoldásokkal szemben, amelyek kijátsszák a jogszabályok célját. A kontextuális nézet a következő szabály alkalmazását írja elő az ilyen feszültségek feloldására: minél egyértelműbb

---

⁴⁵ Uo. 141-142.

⁴⁶ Uo. 142.

⁴⁷ Uo. 144.

⁴⁸ Uo. 144.

és alapvetőbb egy jogszabály célja, az ügyvédnek annál inkább kötelessége tiszteletben tartania azt. Ugyanez fordítva is igaz: minél homályosabb, illetve problematikusabb egy jogszabály célja, annál indokoltabb, ha az ügyvéd formalista módon közelíti meg az adott rendelkezést.⁴⁹

Simon újabb jogaesettel azt is szemlélteti, milyen kihívást jelent egy kontextuális nézetet követő ügyvéd számára az, ha a jogszabály célja nem teljesen egyértelmű vagy esetleg problematikus. Példájában az ügyfél szociális segélyben részesülő személy, aki az unokatestvérétől szívességi használatba kapott lakásban él kiskorú gyermekével. Az alkalmazandó jogszabály úgy rendelkezik, hogy az ingyenes lakáshasználat természetbeni juttatásnak minősül, amelyre tekintettel 150 dollárral kevesebb segélyre jogosult a család. A jogi etikai kérdés ebben az esetben a következő: javasolja-e az ügyvéd az ügyfelének, hogy jelképes összegű bérleti díj (pl. 5 dollár) fizetésével biztosítsa magának a maximális segélyre való jogosultság feltételeit? A jogszabály kifejezetten nem tiltja azt ilyen megállapodások megkötését. Ráadásul annak ellenére, hogy viszonylag egyszerű technikai megoldással lehetett volna kezelni a piaci ár alatt szálláshoz jutó segélyezették helyzetét is, a jogalkotó ezt nem érezte szükségesnek, hanem megelégedett az ingyenes lakáshasználat esetére előírt csökkentéssel. Némi kutatómunka alapján az ügyvéd arra a következtetésre jut, hogy a szabályozás kodifikációs kompromisszum eredménye, ami egyszerre kívánt tekintettel lenni a méltányosságot tükröző rászorultsági elvre és az egyszerű végrehajtást biztosító általánytámogatás elvére. Ebben a helyzetben az ügyvéd nem lehet biztos abban, milyen eljárás szolgálja leginkább a jogszabály célját, ez a bizonytalanság pedig a formalista jogértelmezés irányába mutat. Azonban, még ha egyértelműbb jelek utalnának is arra, hogy a jogalkotó szándékával ellentétes a szóban forgó formalista megoldás, az ügyvéd figyelmen kívül hagyhatná ezt a körülményt, ha a jogszabály célját problematikusnak ítélné meg. Egy jogszabály célja Simon szerint akkor tekinthető problematikusnak, ha alapvető értékeket veszélyeztet. Az ügyvéd pedig gondolhatja úgy, hogy ügyfelének a létminimumot elérő jövedelem iránti érdeke kivételes jogi jelentőségű érték. Mivel a jogszabály alapján járó segély összege jóval kevesebb, mint a létminimum, a jelképes összegű bérleti díjfizetéssel kapcsolatos stratégia helyénvaló Simon szerint.⁵⁰

3) Széles vs. szűk perspektíva (*broad versus narrow framing*)

Az etikai reflexió további fontos vetülete a probléma leírása, behatárolása. Amikor egy kérdést csupán a legfontosabb körülmények figyelembevételével fogalmazzunk meg, az gyakran másként fest, mintha tágabb összefüggéseiben ismertetnénk a szituációt.⁵¹ A kontextuális nézet komoly szerepet szán az ügyvédnek annak eldöntésében, hogy egy ügyben tág vagy szűk perspektíva alkalmazása indokolt-e. Ebben három általános *relevancia-szabály* segíti a hivatásgyakorlót:

- (i) *Egy szempont akkor releváns, ha illeszkedik az alkalmazandó anyagi jogi szabályok leginkább plauzibilis értelmezéséhez. Az etikai kérdéseket ez alapján szűken kell megfogalmazni, amennyiben olyan jogszabályok kapcsán merülnek fel, amelyek szűk*

---

⁴⁹ Uo. 145-146.

⁵⁰ Uo. 148-149.

⁵¹ Uo. 149.

mozgásteret biztosítanak az alkalmazásuk tekintetében. A közlekedési tárgyú jogszabályok jellemzően ilyenek, szemben a családjogi viszonyokat érintő rendelkezésekkel. Az utóbbiaknál tehát tágabb perspektíva alkalmazása indokolt.⁵²

- (ii) *Egy szempont akkor releváns, ha valószínűsíthetően jelentősen befolyásolja az ügyvel kapcsolatos döntést.* Ennek a szabálynak az alkalmazásánál arra is tekintettel kell lenni Simon szerint, hogy az erőforrások és az információkhoz való hozzáférés egyenlősége inkább a szűkebb behatárolás révén biztosítható.⁵³
- (iii) *Az ügyvéd képzettsége és kompetenciája is olyan körülményeknek számítanak, amelyekre figyelemmel kell lenni a releváns tények körének meghatározásakor.* A tágabb perspektívából megközelített problémák jellemzően nagyobb szakértelmet és bonyolultabb értékelést igényelnek. Így, amennyiben egy ügyvéd nem rendelkezik megfelelő tudással vagy jártassággal az adott ügyben, a szűkebb megközelítés alkalmazása indokolt.⁵⁴

5.3. Néhány ellenvetés

Az egyik leggyakoribb kifogás a kontextuális nézetel szemben, hogy az annak megfelelő etikai döntéshozatal irreális kvalitásokat, illetve jóval több időt és energiát követel az ügyvédek részéről, mint amennyivel azok rendelkeznek. David Luban például Dworkin emberfeletti intellektuális képességekkel és türelemmel rendelkező képzeletbeli bírójához hasonlította Simon ügyvédjét, és amellet érvelt, hogy ésszerűtlen ilyen elvárásokat támasztani bármely hivatásgyakorlóval szemben.⁵⁵ Másik gyakori ellenvetés a kontextuális nézetel szemben a sztenderd piaci megoldásokkal összefüggésben merül föl. Mivel a jogi szolgáltatások piaca igen kompetitív, ezért azok az ügyvédek, akik etikai okokra hivatkozással nem alkalmazzák az ügyfelek számára előnyös és bevett megoldásokat, versenyhátrányba kerülnek a „kevésbé finnyás” kollégáikhoz képest; ráadásul, még az a kifogás is felmerülhet az eljárásukkal kapcsolatban, hogy ügyfeleiket hátrányos helyzetbe hozzák más ügyvédek ügyfeleihez képest.⁵⁶ Szintén klasszikus érvnek számít az uralkodó nézet kritikusaival szemben, hogy az ügyvédek etikai felelősségének kiszélesítése jelentősen megnehezítené a „népszerűtlen” ügyfelek jogi képviselőhöz jutását.⁵⁷ Végül a legnagyobb hatású – és egyben az elméleti jogi etikai diskurzus második hullámának irányát is kijelölő – ellenérv Simon jogi etikai koncepciójával szemben az, hogy a tartalmi igazságosság kérdése nem magától értetődő egy plurális társadalomban.⁵⁸ Így az egymással versengő alapvető értékek elsőbbségéről eltérő nézeteket valló ügyvédek jóhiszeműen is különböző következtetésekre juthatnak az irányadó jog legjobb értelmezéséről.⁵⁹ Ráadásul, amíg a bírók döntései esetében az ellenérdekű

---

⁵² Uo. 150.

⁵³ Uo. 150-151.

⁵⁴ Uo. 151.

⁵⁵ Luban 1999. 895-896.

⁵⁶ Simon 1998. 158-160.

⁵⁷ Uo. 160.

⁵⁸ Lásd pl. Wendel 2010. 88.

⁵⁹ Kruse 2011. 513-514.

képviselő és a nyilvánosság egyfajta kontrollt jelent a jogértelmezés helyessége felett, az ügyvédi tevékenység esetében ezek a feltételek sokszor hiányoznak.

6. Záró gondolatok

William H. Simon nevéhez fűződik az elméleti jogi etika jogtudományi fordulata. Dworkin jogelmélete által ihletett jogi etikai koncepciójával Simon túllépett a szerepmoralitás kérdésköre által tematizált korábbi megközelítéseken, amelyekről azt gondolta, hogy félreértik a jog természetét és nem veszik észre a jogi etika számára abban rejlő lehetőségeket. A *The Practice of Justice* jogelméleti megközelítése vonzó alternatívát kínált az erkölcsfilozófiai érvelés helyett az uralkodó nézettel szemben, mert a pártfogó érdekképviselő korlátait az igazságosság mögöttes elvei szerinti jogértelmezés gyakorlatából vezette le, így közvetlenül az ügyvédi hivatás egyik aspektusát képező, és nem pedig azzal versengő (morálfilozófiai) elemzést igényelt.⁶⁰ Ugyanakkor számos – a moralista megközelítéseket szintén elutasító – teoretikus kétségbe vonta a kontextuális jogi etika működőképességét. Szerintük a társadalmat olyan mély és összebékíthetetlen erkölcsi pluralizmus jellemzi, hogy a jog alapelveit koherens narratívába integráló dworkini eszmény elérhetetlen, így Simon elmélete megvalósíthatatlan.⁶¹ Ezek a gondolkodók indították útjára nem sokkal később az elméleti jogi etikai diskurzus második hullámát.

Felhasznált irodalom

Kruse, Katherine R.: Fidelity to Law and the Moral Pluralism Premise. In *Texas Law Review*, Vol. 90, No. 3, 2012, 657-672. o.

Luban, David: Reason and Passion in Legal Ethics. In *Stanford Law Review*, Vol. 51, No. 4, 1999, 873-901. o. DOI: <https://doi.org/10.2307/1229444>

Luban, David – Wendel, Bradley W.: Philosophical Legal Ethics: An Affectionate History. In *Georgetown Journal of Legal Ethics*, Vol. 30, No. 3, 2017, 343. o. DOI: <https://doi.org/10.31228/osf.io/fh6ry>

Simon, William H.: The Ideology of Advocacy: Procedural Justice and Professional Ethics. 34-38. o. In *Wisconsin Law Review*, Vol. 1978, No. 1, 1978, 29-144. o.

Simon, William H.: *The Practice of Justice: A Theory of Lawyers' Ethics*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1998. DOI: <https://doi.org/10.4159/9780674043664>

Wendel, W. Bradley: *Lawyers and Fidelity to Law*. Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 2010. DOI: <https://doi.org/10.1515/9781400836581>

---

⁶⁰ Uo. 493-496.

⁶¹ Uo. 515.

Woolley, Alice: If Philosophical Legal Ethics is the Answer, What is the Question? In The University of Toronto Law Journal, Vol. 60, No. 4, 2010, 983-1001. o. DOI: <https://doi.org/10.3138/utlj.60.4.983>

***

THE CONTEXTUAL VIEW OF LEGAL ETHICS

Scholarly discourse on the theoretical foundations of lawyer's professional ethics began in the United States in the 1970s. During the first decades, a period usually referred to as the first wave of theoretical legal ethics, theorists focused on the individual lawyer as a moral agent and addressed the principal question of how to reconcile the lawyer's professional role morality and ordinary morality, when they seemingly conflict. This question divided legal ethicists into two groups: the defenders of the traditional amoral role of the lawyers (representatives of the dominant view) and its critics (representatives of the public interest view). In 1998, William H. Simon published his major work on legal ethics, which sought to move beyond the issue of role morality: his so-called contextual view, inspired mainly by Ronald Dworkin's theory of law, was based on the premise that problems in legal ethics are always jurisprudential in nature, and that legal ethical dilemmas always indicate conflicts between competing legal values. His jurisprudential approach offered an attractive alternative to the dominant view over moral philosophical reasoning, because he derived the limits of zealous advocacy from the practice of interpreting law according to the underlying principles of justice. However, some theorists, who also rejected the moralist approach, questioned the viability of a contextual legal ethics: they argued that society is characterised by such a profound and irreconcilable moral pluralism that the Dworkinian ideal of integrating the principles of law into a coherent narrative is unattainable, and that Simon's theory is therefore unworkable. These theorists would shape the second wave of theoretical legal ethics.